

Vlada Crne Gore
Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede

Crna Gora
MINISTARSTVO POLJOPRIVREDE
ŠUMARSTVA I VODOPRIVREDE
Rimski trg br. 46, Podgorica

Broj: 04-307/25-158/1
Datum: 27-01-2025

Strateški plan razvoja organske proizvodnje u Crnoj Gori od 2025-2029.

Podgorica, januar 2025.

Poštovani,

U skladu sa nacionalnim pravnim okvirom, Crna Gora kao država kandidat za članstvo u Evropskoj uniji, preuzela je obavezu da uskladi nacionalno zakonodavstvo u oblasti organske proizvodnje sa relevantnim pravnim tekovinama EU. Iz tih razloga Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede je kao svoj prioritetni zadatak odredilo donošenje novog zakona o organskoj proizvodnji i podzakonskih akata u cilju kontinuiranog postizanja usaglašenosti sa propisima Regulative (EU) 2018/848.

Sa donošenjem novog zakona, Crna Gora je napravila još jedan korak bliže zatvaranju pregovaračkog poglavlja 11. Nakon usvajanja i pratećih podzakonskih akata, a što će biti tokom ove i sljedeće godine, Crna Gora će imati sve potrebne uslove za potpunu implementaciju Regulative (EU) 2018/848.

Strateški plan razvoja organske proizvodnje u Crnoj Gori od 2025-2029. godine je dokument Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, izrađen je u okviru projekta „Dijalog poljoprivredne politike Njemačka – Zapadni Balkan“, koji se realizuje uz finansijsku podršku Vlade Savezne Republike Njemačke. Ovaj strateški plan predstavlja sveobuhvatan dokument koji će značajno doprinijeti implementaciji novog zakona o organskoj proizvodnji i biti vodič za razvoj organske proizvodnje u narednih 5 godina, usmjeravajući nas ka ostvarenju ambicioznog cilja – da Crnu Goru učinimo prepoznatljivom destinacijom visokokvalitetne organske hrane.

Organska proizvodnja nije samo trend, već je odgovor na brojne izazove sa kojima se suočava savremeno društvo: klimatske promjene, degradacija zemljišta, gubitak biodiverziteta i sve veća zabrinutost potrošača za zdravljem i kvalitetom hrane. Upravo zato organska proizvodnja, kao sistem održive poljoprivrede, zaslužuje našu punu pažnju i podršku.

Crna Gora posjeduje izuzetne prirodne resurse i tradiciju poljoprivredne proizvodnje koja je u skladu sa principima organske poljoprivrede. Međutim, da bismo ostvarili puni potencijal ovog sektora, potrebno je uložiti značajne napore u njegov dalji razvoj. Zbog svega navedenog, cilj nam je da ovim strateškim planom povećamo površine pod organskom proizvodnjom i unaprijedimo kvalitet organskih proizvoda, razvijemo tržište organskih proizvoda, ojačamo institucionalni okvir i sistem podrške organskoj proizvodnji i podstaknemo istraživanja, edukaciju i savjetodavne usluge u oblasti organske proizvodnje.

Pred nama je zajednički put ka održivoj poljoprivredi i zdravijoj budućnosti. Pozivam sve vas – proizvođače, prerađivače, trgovce, naučnu zajednicu, nevladine organizacije i potrošače – da se aktivno uključite u ovu inicijativu. Samo zajedničkim snagama možemo ostvariti ambiciozne ciljeve postavljene ovim planom i učiniti Crnu Goru prepoznatljivim brendom organske hrane na globalnom tržištu.

Ministar

Vladimir Joković

Sadržaj

1. UVOD	4
2. ANALIZA STANJA ORGANSKE PROIZVODNJE U CRNOJ GORI.....	5
2.1. Proizvodnja i prerada	5
2.2. Tržište organskih proizvoda	7
2.3. SWOT analiza organskog sektora u Crnoj Gori	8
3. NACIONALNA POLITIKA U SEKTORU ORGANSKE PROIZVODNJE	8
4. ZAKONODAVNI OKVIR ZA ORGANSKU PROIZVODNJU U CRNOJ GORI.....	9
4.1. Propisi u organskoj proizvodnji	9
4.2. Institucionalni okvir	10
4.3. Kontrolni sistem	10
4.4. Harmonizacija poljoprivrednog zakonodavstva sa pravnom tekovinom EU	11
5. FINANSIJSKA PODRŠKA SEKTORU ORGANSKE PROIZVODNJE.....	12
5.1. Podrška organskoj proizvodnji – direktna plaćanja	12
5.2. Mjere ruralnog razvoja	12
5.3. Mjere u okviru IPARD programa	13
5.4. Mjere podržane od strane Fonda za zaštitu životne sredine	14
5.5. Ostale mjere podrške.....	14
6. INSTITUCIJE VAŽNE ZA PODRŠKU ORGANSKOM SEKTORU	14
7. STRATEŠKI CILJEVI, MJERE ZA IMPLEMENTACIJU I KLJUČNI INDIKATORI USPJEŠNOSTI.....	16
Strateški cilj 1: Proizvodnja i prerada.....	16
Strateški cilj 2: Razvoj i promocija tržišta	17
Strateški cilj 3: Propisi, sertifikacija i kontrola, politike	17
Strateški cilj 4: Istraživanje, obrazovanje, obuka i savjetodavne usluge	18
8. AKCIONI PLAN.....	19
9. Aneksi.....	23
10. Skraćenice.....	25
<i>Literatura</i>	26

1. UVOD

Uticaj globalne promjene klime osjeća se u skoro svim sferama ljudskog života, a zbog direktne zavisnosti od klimatskih faktora poljoprivredni sektor je jedan od najugroženijih. Prema odgovarajućim klimatskim projekcijama očekuje se da će uticaj klimatskih promjena u budućnosti biti sve veći, a negativne posljedice po poljoprivredu sve izraženije, prijeteci globalnoj sigurnosti hrane i životima miliona ljudi. Zbog toga su čovječanstvu potrebni novi poljoprivredni i prehrambeni sistemi koji su sposobni da se dinamičnije prilagođavaju, da budu ekološki kompatibilni, otporni i ekonomični u korišćenju ograničenih prirodnih resursa. Iz tih razloga potreba za povećanjem površina pod organskom proizvodnjom sve je izraženija. Iako organska proizvodnja ne može sama riješiti problem klimatskih promjena, ona igra značajnu ulogu u ublažavanju njihovih posljedica i doprinosi održivosti poljoprivrede. Da bi osigurali da ponuda i potražnja za organskim proizvodima budu u ravnoteži potrebno je, uz povećanje površina pod organskom proizvodnjom, istovremeno razvijati prerađivačku industriju organske hrane i povećavati potrošnju organskih proizvoda.

U Strategiji od farme do viljuške Evropskog zelenog dogovora i Strategiji EU za biodiverzitet (EU Biodiversity Strategy) postavljen je veoma ambiciozan cilj da do 2030. godine najmanje 25% poljoprivrednog zemljišta u EU (oko 40 miliona hektara) bude pod organskom poljoprivredom. Udio zemljišta pod organskom proizvodnjom u EU-27 u 2022. godini iznosio je 10,5% ukupnog korišćenog poljoprivrednog zemljišta (od 0,6% u Malti do 25,7% u Austriji). Povećanje udjela zemljišta pod organskom poljoprivredom u EU (udio površina pod organskom poljoprivredom u 2012. godini iznosio je 5,9%) rezultat je sve veće potražnje za organskim proizvodima i snažne političke podrške. Iako se očekuje da će sadašnja evropska politika voditi povećanju udjela organske poljoprivrede i u narednim godinama, postavlja se pitanje da li će ovakav ritam rasta biti dovoljan za postizanje navedenog cilja, ako se uzme u obzir da četiri zemlje članice čine skoro 60% organske poljoprivredne površine EU.

Organska poljoprivreda predstavlja jedan od strateških prioriteta razvoja crnogorske poljoprivrede. Iako je to suštinski relativno nov oblik poljoprivrede, tradicija proizvodnje u skladu sa prirodom ima duboke korijene u Crnoj Gori. Generacijama je stanovništvo u ruralnim područjima praktikovalo metode poljoprivrede zasnovane na upotrebi organskih đubriva, rotaciji usjeva i očuvanju biodiverziteta. Sa razvojem moderne poljoprivrede, zasnovane na hemizaciji i visokoprinosnim genotipovima, ove tradicionalne metode su počele ubrzano iščezavati sa farmerskih njiva. Učestalije površine pod organskom proizvodnjom u ukupnom korišćenom zemljištu u Crnoj Gori je svega 1,6%, otprilike kao i u ostalim balkanskim državama. Da bi se obezbijedio kontinuirani rast organske proizvodnje, u narednom periodu biće neophodno veću pažnju posvetiti marketingu organskih proizvoda, kako bi se kroz povećanu prepoznatljivost na tržištu, povećala i njihova tražnja.

Prvi značajan korak u razvoju sektora organske proizvodnje u Crnoj Gori napravljen je 2004. godine usvajanjem Zakona o organskoj proizvodnji. Ovim zakonom postavljen je pravni osnov za razvoj ovog sektora, uspostavljeni standardi proizvodnje i sistem kontrole. Povoljni agroekološki uslovi, očuvani prirodni resursi, nezagađeno zemljište i tradicija u proizvodnji poljoprivrednih proizvoda na održiv način predstavljaju značajan potencijal za rast i razvoj organskog sektora. Iako organska proizvodnja u Crnoj Gori bilježi kontinuirani rast, ona je još uvijek nedovoljno razvijena. Brojni su izazovi sa kojima se suočava ovaj sektor, a kao najvažniji izdvajaju se: mali obim proizvodnje, nedovoljna znanja proizvođača o principima organske proizvodnje i procedurama sertifikacije, nerazvijeno tržište i nedovoljna promocija organskih proizvoda. Uprkos tome, u posljednjih desetak godina postignuti su značajni rezultati. Prepoznajući prednosti organske proizvodnje i njen potencijal na tržištu, ali i zbog izdašne državne podrške, sve veći broj poljoprivrednika se odlučuje za ovaj vid proizvodnje. Kao rezultat kontinuiranih napora svih relevantnih aktera, površine pod organskom proizvodnjom su se širile, a broj organskih proizvođača i asortiman organskih proizvoda povećavao.

Crna Gora ima odlične uslove za proizvodnju visokokvalitetne organske hrane, pa bi kroz kontinuiranu podršku države i udruživanje proizvođača mogla postati prepoznatljiv proizvođač organskih proizvoda u regionu. To nameće potrebu donošenja *Strateškog plana razvoja organske proizvodnje u Crnoj Gori od 2025-2029. godine*, kojim će se na sveobuhvatan način definisati ciljevi i aktivnosti neophodne za jačanje poljoprivrede zasnovane na praksama i vrijednostima organske poljoprivrede. Strateški plan razvoja organske proizvodnje treba da bude ključni instrument koji će omogućiti da se organska proizvodnja razvija na planiran i održiv način, doprinoseći zaštiti životne sredine, unapređenju zdravlja potrošača i razvoju ruralnih područja.

Strateški plan razvoja organske proizvodnje u Crnoj Gori je dokument Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede Crne Gore i nastao je kao rezultat aktivnosti Regionalne ekspertske savjetodavne radne grupe (REAWG) za organsku poljoprivredu, u okviru projekta „Dijalog poljoprivredne politike Njemačka – Zapadni Balkan“. On predstavlja neophodan alat koji definiše jasnu viziju budućnosti organske proizvodnje, postavlja konkretne ciljeve i određuje korake potrebne za njihovo ostvarenje. Ovim dokumentom teži se uspostaviti efikasna koordinacija svih relevantnih aktera uključenih u organsku proizvodnju (proizvođača, institucija i potrošača), omogućiti optimalno korišćenje raspoloživih resursa i redovno praćenje realizacije postavljenih ciljeva. Pored toga, on doprinosi povećanju konkurentnosti organskih proizvoda na tržištu, podstiče održiv razvoj organske proizvodnje, a služi i kao osnova za donošenje važnih odluka o budućim investicijama i politikama.

Strateški plan razvoja organske proizvodnje predstavlja skup konkretnih mjera čije će sprovođenje dovesti do povećanja površina pod organskom proizvodnjom, poboljšanja kvaliteta organskih proizvoda, intenzivnijeg razvoja prerade organskih proizvoda, jačanja tržišta organskih proizvoda, povećanja svijesti o organskoj proizvodnji, jačanja institucionalnog okvira i sistema podrške organskoj proizvodnji.

2. ANALIZA STANJA ORGANSKE PROIZVODNJE U CRNOJ GORI

2.1. Proizvodnja i prerada

Organska poljoprivreda kao sistem održive proizvodnje predstavlja jedan od prioriteta razvoja crnogorske poljoprivrede. U posljednjih desetak godina interesovanje za organskom proizvodnjom konstantno raste, kako sa aspekta ukupnih površina, tako i broja organskih proizvođača. Iz tabele 1 se vidi da je u periodu 2016-2023. godine korišćena poljoprivredna površina bez okućnica povećana za 39%, a broj registrovanih organskih proizvođača za 84%.

Prema podacima sertifikacionog tijela „Monteorganica“ d.o.o. iz 2023. godine (Izveštaj o radu sertifikacionog tijela „Monteorganica“ d.o.o. za 2023. godinu) u strukturi organske proizvodnje dominiraju livade i pašnjaci sa 3568 ha koje se uglavnom koriste za kosidbu i ispašu stoke. Nakon njih, slijede višegodišnji zasadi (564 ha) i njivske kulture (307 ha) (tab. 52). Najveće učešće u površinama pod višegodišnjim zasadima u 2023. godini imaju mješoviti zasadi voća – 456,36 ha, od čega 316,97 ha u organskom statusu i 139,92 u prelaznom periodu. Najviše gajena voćna vrsta je šljiva sa 83,13 ha (67,33 ha u organskom statusu i 15,08 ha u prelaznom periodu), a zatim slijede jabuka – 29,57 ha (23,59 ha i 5,98 ha), aronija – 23,43 ha (15,40 ha i 8,03 ha) i orah – 22,02 ha (15,77 ha, odnosno 6,25 ha). Od ratarskih kultura najviše se gaje ječam – 43,11 ha (32,91 ha u organskom statusu i 10,20 ha u prelaznom periodu) i heljda – 39,17 ha (29,34 ha, odnosno 9,83 ha). Zadnjih godina primjetna je tendencija rasta površina pod žitima. Organska proizvodnja žita u Crnoj Gori dominantno je zasnovana na genetičkim resursima. Travno djetelinske smješe, sa površinom od 161,98 ha (140,63 ha u organskom statusu, odnosno 22,35 ha u prelaznom periodu) i lucerka – 14,83 ha (14,47 ha, odnosno 0,36 ha) su najzastupljenije krmne kulture na oranicama. Proizvodnja povrća po principima organske proizvodnje zastupljena je sa svega 3,36 ha. Na nešto većim površinama gaje se samo krompir, pasulj, tikvica i bijeli luk. Iako Crna Gora ima veoma povoljne uslove za sakupljanje i gajenje velikog broja ljekovitih biljnih vrsta, tržište ljekobilja u Crnoj Gori je nerazvijeno, znatno nerazvijenije od tržišta u neposrednom

okruženju. Na međunarodnom tržištu Crna Gora se pojavljuje mahom kao izvoznik, uglavnom neprerađenog biljnog materijala. Prema podacima za 2023. godinu samoniklo ljekovito bilje i šumski plodovi sakupljaju se na površini od 139832,5 ha.

Tab. 1: Površina sertifikovanih organskih usjeva uključujući i površine u toku konverzije (ha) i broj registrovanih proizvođača

Pokazatelj	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.	2023.	Indeks 2016-2023
Broj registrovanih proizvođača	280	308	328	393	423	446	456	514	184
Korišćena poljoprivredna površina bez okućnica	3470	2718	4455	4751	4823	4404	3966	4272	123
Livade i pašnjaci	2798	1992	3696	3925	3952	3564	3134	3312	118
Obradivo zemljište	263	300	302	319	307	298	286	320	122
Višegodišnji zasadi	408	426	456	508	564	542	546	639	157
Udio organske proizvodnje u ukupno korišćenom poljoprivrednom zemljištu (%)	1,2	1,1	1,7	1,8	1,9	1,7	1,6	1,6	142

Izvor: <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>, <https://monstat.org/cg/> i MPŠV, 2023

Ukupna obradiva površina u procesu sertifikacije u 2023. godini iznosila je 960,56 ha. Od toga je u statusu organske proizvodnje bilo 717,08 ha (75%), a u prelaznom periodu 243,48 ha (25%).

Iako površine pod organskom poljoprivredom iz godine u godinu lagano rastu njihov udio u ukupno korišćenom poljoprivrednom zemljištu je još uvijek veoma nizak (1,6% u 2023.) i značajno zaostaje za EU prosjekom (10,5%, <https://ec.europa.eu/eurostat/>).

Iz podataka o sertifikovanoj organskoj stoci, živini i pčelama (tab. 2) vidi se da je organska stočarska proizvodnja u Crnoj Gori nerazvijena. U periodu 2016-2023. godine indeks rasta zabilježen je kod broja goveda, košnica pčela i koka nosilja, dok se u ostalim kategorijama bilježi konstantan pad. U istom periodu, u potpunosti je prestalo gajenje koza po principima organske proizvodnje. Pad organske proizvodnje u stočarstvu, registrovan u 2020. godini, posljedica je mjera protiv širenja virusa COVID-19 (ograničenje kretanja i manjak radne snage).

Organska proizvodnja u akvakulturi u Crnoj Gori nije zastupljena, iako za to postoje veoma povoljni prirodni uslovi. Ako se analizira način uzgoja školjki, dostignuti standardi uzgoja i njihovog stavljanja na tržište, onda se može zaključiti da upravo školjke imaju taj potencijal da budu prvi organski sertifikovani proizvod akvakulture u Crnoj Gori.

Tab. 2: Sertifikovana organska stoka, živina i pčele

Pokazatelj	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.	2023.	Indeks 2016-2023
Goveda (broj grla)	200	398	420	578	393	445	431	429	214
Ovce (broj grla)	1643	1426	1545	1787	1369	987	779	693	0,42
Koze (broj grla)	300	256	5	-	-	-	-	-	-
Koke nosilje (broj kljunova)		390	170	160	300	200	300	550	141
Pčele (košnice)	1851	2375	2788	1964	4705	4862	5628	6583	355

Izvor: <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>, <https://monstat.org/cg/> i MPŠV, 2023

Broj organskih proizvođača koji se bave preradom organskih proizvoda u biljnoj i stočarskoj proizvodnji u 2023. godinu iznosio je 25. Glavni proizvodi prerade u biljnoj proizvodnji su brašno (obična pšenica, spelta, ječam, ovas, heljda i raž) i voćni sokovi (jabuka, kruška, aronija i dr.), dok su sir, skorup i meso najčešći proizvodi animalnog porijekla. Prerada organskih proizvoda odvija se u skladu sa važećom zakonskom regulativom i dobrom proizvođačkom praksom. Uspostavljanje dokumentovanih sistema identifikacije je nešto čemu u narednom periodu treba posvetiti veću pažnju.

Pošto je tražnja za organskim prehrambenim proizvodima u stalnom rastu neophodno je raditi na uspostavljanju što raznovrsnijeg zdravstveno bezbjednog sertifikovanog asortimana organskih proizvoda. Da bi prerada u organskoj proizvodnji sačuvala integritet, odnosno organski status namirnica koje koristi kao sirovinu, u budućem periodu posebnu pažnju treba usmjeriti na izgradnju kapaciteta za adekvatno skladištenje organskih proizvoda.

Registar subjekata u organskoj proizvodnji vodi Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede kao nadležni organ državne uprave za kreiranje i sprovođenje politike u oblasti organske proizvodnje. U 2023. godini broj registrovanih proizvođača iznosio je 514 i u poređenju sa 2016. godinom bio je veći za 84%. Organska proizvodnja prisutna je u svakoj od 25 crnogorskih opština, ali najviše organskih proizvođača registrovano je u sjevernom dijelu Crne Gore (Bijelo Polje, Berane, Pljevlja, Andrijevica i Plužine). Od ukupnog broja, 91,63% registrovanih proizvođača nalazi se u sjevernom, a preostalih 8,37% u centralnom i južnom dijelu Crne Gore.

Na osnovu navedenih podataka vidi se da je organska proizvodnja u Crnoj Gori još uvijek prilično nerazvijena. Po svom karakteru ona je dosta ekstenzivna i bazirana na proizvodnji malih količina, prije svega za lokalno tržište. Uz visoke cijene inputa i tradicionalnu tehnologiju organska proizvodnja u Crnoj Gori je nekonkurentna, kako na domaćem, tako i na inostranom tržištu. Najznačajniji problemi u ovoj grani biljne proizvodnje su neuređenost i niska plodnost zemljišta, neadekvatna osnovna obrada i predstetvena priprema zemljišta, nedovoljno korišćenje sertifikovanog sjemenskog materijala, bolesti i štetočine, sve izraženiji pritisak klimatskih promjena, neorganizovan plasman proizvoda, kao i nedostatak finansijskih sredstava za tehnološko opremanje i širenje proizvodnje. Pored toga, loša infrastruktura, naročito u ruralnom području, nedostatak kvalitetnih formi udruživanja i nedovoljan nivo stručnih znanja prepoznati su takođe kao značajne slabosti sektora.

2.2. Tržište organskih proizvoda

Tržište organskih proizvoda u Crnoj Gori je još uvijek prilično nerazvijeno. Ipak, iz godine u potražnja za organskim proizvodima raste, jer je sve više potrošača koji shvataju benefite organske hrane. Organski proizvodi su generalno skuplji od konvencionalnih, što ograničava njihovu dostupnost širem krugu potrošača. Dostupnost organskih proizvoda u Crnoj Gori uglavnom je ograničena na specijalizovane prodavnice i određene tržne centre. Nedostatak edukacije i javne svijesti o prednostima organske proizvodnje i potrošnje i slabo razvijen sektor prerađivačke industrije glavne su barijere za brži razvoj tržišta organskih proizvoda Crnoj Gori.

U Crnoj Gori ne postoji evidencija o uvozu i izvozu organskih proizvoda jer Uprava carina ne vrši razdvajanje organskih od konvencionalnih proizvoda. Crnogorsko kontrolno tijelo „Monteorganica“ nije priznato od strane EU za izvoz organskih proizvoda u EU, te iz tih razloga ne raspolaže podacima o izvozu organskih proizvoda. Podaci dobijeni od Uprave carina Crne Gore pokazuju da se izvoz organskih proizvoda iz Crne Gore odvija preko 8 kontrolnih tijela iz inostranstva: Agreco R.F. Goderz GmbH (Njemačka), Bio.inspecta AG (Švajcarska), CERES Certification of Environmental Standards GmbH (Njemačka), Ecocert SA (Francuska), Ecogrupo (Italija) Kiva BCS Oko-Garantie GmbH (Njemačka), Organski kontrolni sistem (Srbija) i Organska kontrola (Bosna i Hercegovina). Iz podataka datih u tabeli 3 vidi se da su količine organskih proizvoda izvezene iz Crne Gore veoma male. Veliki je broj faktora koji utiču na ovakvo stanje,

ali kao najvažniji izdvajaju se: relativno mala ukupna proizvodnja organskih proizvoda u Crnoj Gori, nedostatak standardizacije, složena i skupa organizacija logistike i distribucije organskih proizvoda do udaljenih tržišta, nedostatak marketinškog znanja i dr. Izvoz organskih proizvoda iz Crne Gore ima veliki potencijal, ali je potrebno uložiti značajne napore kako bi se prevazišli postojeći izazovi.

Tab. 3: Izvoz organskih proizvoda (kg)

Proizvod	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.	2023.	2024.
Sušene gljive	20.432	17.745	28.825	16.533	30.378	25.027	12.405
Šumski plodovi, zamrznuti	304.469,5	452.611	241.922,8	421.413	450.506,7	48.750	118.042
Sušeno bobičasto samoniko voće							148,40
Biljni čajevi							176,40

Izvor: Sertifikacionog tijelo „Organska kontrola“ iz Sarajeva (<https://www.organskakontrola.ba/>)

Kroz veću podršku države, udruživanje proizvođača, veće investicije u prerađivačke kapacitete, marketing i promociju i kreiranje brendova, mogu se napraviti značajni iskoraci u ovom sektoru. Takve mjere bi doprinijele da se na tržištu prepozna dodatna vrijednost domaćih organskih proizvoda, a samim tim bi vodile i daljem povećanju broja organskih proizvođača i površina pod organskom proizvodnjom.

2.3. SWOT analiza organskog sektora u Crnoj Gori

Iako je sektor organske poljoprivrede u Crnoj Gori posljednjih godina konstantno rastao i razvijao se, ostali su brojni izazovi koje treba rješavati u narednom periodu. SWOT analiza crnogorske organske proizvodnje data u ovom planu daje jasan uvid u prednosti, slabosti, mogućnosti i prijetnje sa kojima se ova veoma važna grana poljoprivrede suočava na putu svog daljeg napretka. Prikaz sektora organske proizvodnje u Crnoj Gori identifikuje brojne prednosti i uočene pozitivne trendove, ali i ukazuje i na određene probleme koje je neophodno što prije rješavati (Aneks 1).

3. NACIONALNA POLITIKA U SEKTORU ORGANSKE PROIZVODNJE

Za definisanje Strateškog plana razvoja organske proizvodnje u Crnoj Gori od 2025-2028. godine od posebnog značaja je postojeći strateški okvir Crne Gore, odnosno njegova horizontalna i vertikalna uvezanost. U ovaj strateški plan inkorporisani su strateški ciljevi međusobno povezanih sektorskih politika. U nastavku su navedeni ključni strateški dokumenti sa kojima je ovaj plan usklađen:

Strategija razvoja poljoprivrede i ruralnih područja 2023–2028. godine nudi čitav set aktivnosti za smanjenje prekomjerne potrošnje i neodrživo korišćenje prirodnih resursa pritiska i njihovo iskorištavanje na održiv način, kao što su: promocija organske poljoprivrede, smanjenje negativnog uticaja poljoprivrede na životnu sredinu, očuvanje biodiverziteta, povećanje kvaliteta poljoprivrednih proizvoda i doprinos afirmaciji Crne Gore kao ekološke države. Jedan od strateških ciljeva definiše povećanje otpornosti i konkurentnosti proizvodnje i prerade hrane koji se odnosi na unaprjeđenje uslova za proizvodnju visokokvalitetne hrane, organskog porijekla uz održiv dohodak poljoprivrednika.

Strategija regionalnog razvoja Crne Gore za period 2023–2027. godine opredjeljuje značajna sredstava za projekte opredijeljene za razvoj poljoprivredne proizvodnje sa organskim i zaštićenim geografskim porijeklom, unaprjeđenje putne infrastrukture, investicije u fizički kapital na poljoprivrednim gazdinstvima, razvoj komunalne infrastrukture i upravljanja čvrstim otpadom i otpadnim vodama, razvoj turizma itd.

Nacionalna strategija održivog razvoja do 2030. godine predstavlja dugoročnu razvojnu strategiju Crne Gore kojom se definišu rješenja za održivo upravljanje sa četiri grupe nacionalnih resursa: ljudskim, društvenim, prirodnim i ekonomskim. Ova strategija nudi čitav set mjera koje doprinose realizaciji globalnih ciljeva održivog razvoja. Kao glavne mogućnosti za povećanje resursne efikasnosti u poljoprivredi navode se: tehnološka unapređenja, širenje znanja i informacija o načinima za očuvanje plodnosti zemljišta, širenje organske poljoprivrede, diverzifikacija izvora prihoda u ruralnim područjima i razvoj efikasnog sektora prehrambene industrije. S obzirom na značaj poljoprivrede za crnogorsku ekonomiju, ovaj bi sektor, uključujući i organsku poljoprivredu, trebalo da bude jedan od prioriteta sa aspekta resursne efikasnosti.

Strategija pametne specijalizacije Crne Gore 2019 – 2024. godine predstavlja strateški okvir za razvoj i implementaciju inovacija, te stvara preduslove za snažniju povezanost nauke i privrede. Glavni cilj S3 je modernizacija i povećanje konkurentnosti crnogorske ekonomije kroz koncentraciju raspoloživih istraživačkih, prirodnih i ekonomskih resursa na ograničen broj prioritetnih oblasti. Jačanje lanca vrijednosti organske proizvodnje i razvoj novih poljoprivrednih proizvoda (proizvoda sa oznakom porijekla) prepoznati su kao ključni sektorski ciljevi u okviru oblasti „Održiva poljoprivreda i lanac vrijednosti hrane“.

Strategija razvoja turizma Crne Gore 2022. – 2025. godine s Akcionim planom u okviru jednog od strateških ciljeva predviđa podsticanje zapošljavanja, otvaranja novih i očuvanja postojećih radnih mjesta kroz razvoj poslovnih aktivnosti i valorizaciju prirodnih i poljoprivrednih dobara, promociju zdrave i organske hrane, kao i podsticanja privredne aktivnosti i ublažavanja trenda migracije iz ruralnih područja.

Program razvoja ruralnog turizma 2023-2025 ima za cilj unapređenje razvoja ruralnog turizma u svim područjima Crne Gore na kojima se ova aktivnost odvija. Ovaj Program prepoznaje potencijal za razvoj ruralnog turizma kroz razvoj eko-turizma, povezivanje sela i katuna sa proizvodnjom organske, tradicionalne hrane, kao i sa proizvodnjom narodnih rukotvorina u jedinstvenu ugostiteljsku ponudu. Javnim pozivima obuhvaćene su uglavnom sve oblasti počev od ruralnog turizma, pčelarstva maslinarstva, povrtarstva, voćarstva, stočarstva, upravljanje otpadom u poljoprivredi, organske poljoprivrede, ribarstva i marikulture.

Program razvoja zdravstvenog turizma Crne Gore 2021-2023. godine s Akcionim planom do 2023. godine predviđa inkorporaciju zdravstvenog turizma u marketing strategiju Nacionalne turističke organizacije Crne Gore - jačanje sistema komunikacije, precizno ciljanje tržišnih segmenata, grupisanje atrakcija, kreiranje portala za promociju zdravstvenog turizma i promovisanje crnogorske nacionalne kuhinje sa akcentom na organsku hranu. Ovakav pristup, kroz nove tehnologije, proizvodnju ljekova, ljekovitog bilja i organske hrane i uz pružanje specijalizovanih zdravstvenih usluga, omogućiće veći kvalitet života, a time i prosperitet nacije. Domaća organska hrana u ponudi zdravstvenog turizma može biti od posebnog značaja, jer zdravstveni turisti preferiraju destinacije koje nude organsku hranu i čistu izvorsku vodu.

Druga nacionalna strategija biodiverziteta sa akcionim planom (2016-2020) ističe značaj očuvanja biljnih genetičkih resursa koji se tradicionalno koriste u ishrani i predstavljaju osnov organske i tradicionalne poljoprivrede naročito zbog značaja koji mogu imati u kontekstu klimatskih promjena.

4. ZAKONODAVNI I INSTITUCIONALNI OKVIR ZA ORGANSKU PROIZVODNJU

4.1. Propisi u organskoj proizvodnji

Zakonski okvir za organsku proizvodnju u Crnoj Gori predstavlja Zakon o organskoj poljoprivredi koji je usvojen 2004. godine („Sl. list RCG”, br. 49/04), a osnivanjem tijela za vršenje kontrole i izdavanje sertifikata u organskoj poljoprivredi, krajem 2005. godine, stekli su se svi uslovi za razvoj organske poljoprivrede u Crnoj Gori. Sa ciljem usaglašavanja nacionalne legislative iz

oblasti organske proizvodnje sa novim propisima EU (32007R0834; 32008R0889 i 32008R1235) otpočela je izrada novog Zakona o organskoj proizvodnji u skladu sa EU Regulativom Savjeta (EZ) br. 834/2007 i Regulativom Komisije (EZ) br. 889/2008 i koji je usvojen 2013. godine („Službeni list CG“, br. 56/2013).

Na bazi ovog zakona donešeni su sljedeći podzakonski akti, koji detaljnije uređuju ciljeve i načela organske proizvodnje:

- Pravilnik o bližim pravilima i uslovima za biljnu i stočarsku proizvodnju i („Službeni list CG“, broj 56/13);
- Pravilnik o bližem sadržaju, načinu upisa i vođenja Registra subjekata u organskoj proizvodnji („Službeni list CG“, br. 26/2015);
- Pravilnik o načinu i metodologiji vršenja stručne kontrole u organskoj proizvodnji („Službeni list CG“, br. 78/2015);
- Pravilnik o sadržaju i veličini znaka organske proizvodnje („Službeni list CG“, br. 60/2016);
- Pravilnik o bližim uslovima i pravilima za preradu, pakovanje, prevoz i skladištenje organskih proizvoda („Službeni list CG“, br. 83/2016); i
- Pravilnik o bližim pravilima i uslovima organske proizvodnje za životinje akvakulture i morske alge („Službeni list CG“, br. 84/2017).

4.2. Institucionalni okvir

Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede (MPŠV) je nadležni organ državne uprave koji je zadužen za kreiranje i sprovođenje politike u oblasti organske proizvodnje, donošenje zakona i podzakonskih akata koji uređuju organsku proizvodnju, izdavanje ovlašćenja za obavljanje stručne kontrole i sertifikacije organske proizvodnje, nadzor nad kontrolnim tijelima, uspostavljanje i vođenje Registra subjekata u organskoj proizvodnji i administrativni je izvor podataka u oblasti organske proizvodnje. Osim toga, MPŠV je organ koji saraduje sa međunarodnim organizacijama i nadležnim organima drugih država u oblasti organske proizvodnje i vrši i druge poslove u skladu sa zakonom o organskoj proizvodnji. Podatke vezane za organsku proizvodnju MPŠV na godišnjem nivou dostavlja Upravi za statistiku (Monstat), kao i Istraživačkom institutu za organsku poljoprivredu (FiBL) (Research Institute of Organic Agriculture). Monstat ove podatke dalje prosljeđuje Eurostatu na validaciju i objavljivanje.

Osim MPŠV, u postojećem institucionalnom sistemu značajnu ulogu ima **IPARD operativna struktura**, koju čine **Direktorat za ruralni razvoj**, kao upravljačko tijelo i **Direktorat za plaćanja**, kao implementaciono tijelo. Važnu ulogu imaju i drugi povezani organi državne uprave kao što je **Uprava za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne (UBHVFP)** poslove čije nadležnosti su direktno povezane sa politikom poljoprivrede i ruralnog razvoja.

4.3. Kontrolni sistem

Prema Zakonu o organskoj proizvodnji, poslove utvrđivanja usaglašenosti sa zahtjevima za uspostavljanje organske proizvodnje, kontrolu organske proizvodnje i izdavanje sertifikata za proizvode dobijene metodama organske poljoizvodnje vrši pravno lice - **kontrolno tijelo ovlašćeno od MPŠV-a**. U skladu sa propisima za organsku proizvodnju kontrolna tijela koja sprovode kontrolu i sertifikaciju na teritoriji Crne Gore u obavezi su da imaju ovlašćenje od strane MPŠV-a.

Akreditaciono tijelo Crne Gore, u skladu sa standardom MEST EN ISO/IEC 17065 vrši akreditaciju kontrolnih tijela, što predstavlja jedan od uslova za dobijanje ovlašćenja od strane MPŠV za obavljanje poslova kontrole i sertifikacije u organskoj proizvodnji. Akreditaciono tijelo Crne Gore (ATCG) potpisalo je u 2023. godini multilateralni sporazum sa Evropskom kooperacijom za akreditaciju (EA), kojim je potvrđeno da je ATCG u ekvivaletnom položaju sa nacionalnim akreditacionim tijelima država Evropske unije.

Za vršenje kontrole i sertifikacije u organskoj poljoprivredi prema zahtjevima standarda MEST EN ISO/IEC 17065 trenutno je u Crnoj Gori akreditovano samo jedno **kontrolno tijelo - Monteorganica d.o.o.**, koje nije priznato od strane EU. Registrovano je 2005. godine, a ovlaštenje za vršenje poslova kontrole i sertifikacije u organskoj proizvodnji dobilo 2006. godine. Monteorganica d.o.o. je pokrenula postupak kod DG AGRI za proširenje obima akreditacije kako bi inicirala postupak uključivanja na listu EU priznatih kontrolnih tijela za oblast organske proizvodnje, sa ciljem da se u skladu sa Uredbom EU 848/2018 omogući izvoz organskih proizvoda iz Crne Gore na tržište EU.

Inspeksijski nadzor nad sprovođenjem zakona o organskoj proizvodnji i propisa donijetih na osnovu ovog zakona vrši MPŠV preko poljoprivrednih inspektora, inspektora za hranu, graničnih službenih veterinarara i graničnih fitosanitarnih inspektora.

Ovlašćene službene laboratorije obavljaju laboratorijske analize i ispitivanja uzoraka uzetih tokom stručne kontrole i sertifikacije, kao i tokom sprovođenja službenih kontrola i drugih službenih aktivnosti.

4.4. Harmonizacija poljoprivrednog zakonodavstva sa pravnom tekovinom EU

U skladu sa nacionalnim pravnim okvirom, Crna Gora kao država kandidat za članstvo u Evropskoj uniji, preuzela je obavezu da uskladi nacionalno zakonodavstvo u oblasti organske proizvodnje sa novom Uredbom EU 2018/848. Uredba EU 2018/848 je u EU stupila na snagu 1. januara 2022. godine i njom su uvedene mnoge izmjene, uključujući i pravila o jačanju sistema kontrole. Imajući u vidu činjenicu da se od donošenja prethodnog zakona o organskoj proizvodnji 2013. godine pa sve do danas nijesu vršile njegove izmjene i dopune, onda je potpuno jasno što je MPŠV kao svoj prioritetni zadatak odredilo donošenje novog zakona o organskoj proizvodnji i relevantnih podzakonskih akata.

Donošenjem novog zakona o organskoj proizvodnji pruža se osnov za održivi razvoj organske proizvodnje, uz obezbeđivanje efikasnog funkcionisanja tržišta organskih proizvoda i fer konkurencije. Pored toga, on će stvarati uslove za povećanje domaće proizvodnje, veće povjerenje i zaštitu interesa potrošača, podsticanje kratkih kanala distribucije, ali i uticati na druge procese koji su od značaja za životnu sredinu. Doslednim poštovanjem opštih i posebnih uslova proizvodnje koji se primjenjuju u organskoj proizvodnji biće moguće ostvariti navedene ciljeve. Predlogom zakona će se riješiti brojni problemi koji su prepoznati kao prepreke za razvoj organske proizvodnje, a tiču se: održivosti organske proizvodnje, očuvanja biodiverziteta i smanjenja upotrebe pesticida i drugih štetnih proizvoda i supstanci. Pored navedenog navedenim propisom riješiće se problemi u dijelu uvoza i izvoza, kao i sprovođenje kontrole i sertifikacije, službenih kontrola i inspekcija koje do sada nijesu bile zakonski uređene u obimu i na način kako je to propisano Uredbom EU 2018/848. Ono što je od posebnog značaja jeste činjenica da će Crna Gora sa donošenjem ovog zakona biti još jedan korak bliže zatvaranju pregovaračkog poglavlja 11.

Radna grupa za izradu novog zakona o organskoj proizvodnji je ovaj zakon uradila u skladu sa Uredbom EU 2018/848. Kao sastavni dio ovog zakona prenešene su odredbe iz Uredbe EU 625/2017 (Službene kontrole) koje se odnose na organsku proizvodnju, a tiču se:

- sprovođenja službenih kontrola i drugih službenih aktivnosti kojima se osigurava visok nivo bezbjednosti hrane i hrane za životinje, zdravlja ljudi, životinja i bilja kao i dobrobiti životinja
- pravila koja bi mogla imati uticaja na zaštitu interesa potrošača, organsku proizvodnju, upotrebu zaštićene oznake porijekla, zaštićene geografske oznake i oznake garantovano tradicionalnog specijaliteta i označavanje ovim oznakama.

U pisanju ovog zakona su, pored saradnika MPŠV, učestvovali i eksperti sa Biotehničkog fakulteta i UBHVFP, ali su značajnu podršku pružili i međunarodni stručnjaci MOAN-a (Mediterranska organska poljoprivredna mreža), TAIEX-a (Instrument Evropske komisije za tehničku pomoć i

razmjenu informacija), kao i oni obezbijeđeni kroz programe SWG-a (Stalna radna grupa za regionalni ruralni razvoj). Zakon o organskoj proizvodnji (Sl. list CG, br. 123/24) usvojen je u Skupštini Crne Gore 17. decembra 2024., a na snagu je stupio 31. decembra 2024. godine. Na bazi ovog zakona planirano je donošenje 9 podzakonskih akata (Aneks 2).

Objedinjavanjem Uredbe EU 2018/848 i Uredbe EU i 625/2017 u novi zakon, uz postojeći Zakon o inspekcijskom nadzoru i Zakon o upravnom postupku, u potpunosti će se pravno urediti oblast organske proizvodnje.

5. FINANSIJSKA PODRŠKA SEKTORU ORGANSKE PROIZVODNJE

Podrška u sektoru za organsku proizvodnju sprovodi se u skladu sa Zakonom o poljoprivredi i ruralnom razvoju („Službeni list CG“, br. 56/09, 34/14, 1/15, 30/17 i 59/21), Zakonom o organskoj proizvodnji („Službeni list CG“, broj 56/13), Uredbom o uslovima, načinu i dinamici sprovođenja mjera agrarne politike (Agrobudžet) i u skladu sa Programom razvoja poljoprivrede i ruralnih područja Crne Gore u okviru IPARD-a. Donošenjem Zakona o organskoj proizvodnji usklađenog sa EU 2018/848 stiču se uslovi pružanje podrške organskoj proizvodnji kroz mjere 4 IPARD III programa, kojima je prepoznata organska proizvodnja, a čija akreditacija je u toku. Sve mjere podrške sprovode se na osnovu navedenih zakonskih propisa, kojima su bliže definisani uslovi i način za ostvarivanje prava na podršku. Pravo na podršku imaju organski proizvođači upisani u Registar poljoprivrednih gazdinstava i Registar subjekata organske proizvodnje.

Od 2018. godine uz pomoć MIDAS projekta aktivirane su dvije mjere podrške, kompatibilne sa EU – organska proizvodnja i direktna plaćanja za biljnu proizvodnju. Prilagođavanje nacionalnih mjera u oblasti ruralnog razvoja uz pomoć MIDAS grantova (2015) i IPARD-like (podržano sa strane EU IPA) programa dovelo je do usaglašavanja mjera, usvajanja IPARD II programa, te akreditacije Direktorata za plaćanja kao Agencije za plaćanje.

Podrška organskim proizvođačima obezbjeđuje se putem nacionalnih (Agrobudžet) i EU sredstava (IPARD program). U okviru Agrobudžeta za 2025. godinu podrška sektoru organske proizvodnje odvijaće se kroz sljedeće mjere:

- Podrška organskoj proizvodnji;
- Podrška promociji organskih proizvoda;
- Dodatnih 10% podrške organskim proizvođačima u okviru drugih javnih poziva;
- Podrška u prelaznom periodu;
- Podrška očuvanju autohtonih genetičkih resursa u poljoprivredi;
- 50% troškova kontrole i sertifikacije.

5.1. Podrška organskoj proizvodnji – direktna plaćanja

U pogledu opredeljenih budžetskih sredstava direktna plaćanja čine najznačajniju vrstu podrške, što za rezultat ima kontinuirano povećanje obradivih površina pod organskom proizvodnjom, uvećanje stočnog fonda, kao i povećanje broja organskih proizvođača. Direktna plaćanja za organsku proizvodnju realizuju se kroz Integrirani administrativni i kontrolni sistem (eng. IACS – Integrated administrative and Control System), (IAKS sistem), koju sprovodi Direktorat za plaćanja. Podrška u biljnoj proizvodnji realizuje se po hektaru, a u stočarskoj proizvodnji po uslovnom grlu stoke, broju kljunova živine i broju košnica. Sa akreditacijom Mjere 4 IPARD III programa ove aktivnosti finansiraće se iz sredstava EU.

5.2. Mjere ruralnog razvoja

Podrška promociji organskih proizvoda

U skladu sa novom Zajedničkom poljoprivrednom politikom (ZPP) EU i Zelenom agendom kao njenim sastavnim dijelom, kreirana je mjera za promociju i plasman organskih proizvoda sa ciljem podizanja njihovog kvaliteta i veće prepoznatljivosti na tržištu, jačanja konkurentnosti i povećanja

ukupne proizvodnje organskih proizvoda. Ovu podršku mogu koristiti proizvođači koji proizvode organske proizvode i koriste znak organske proizvodnje (logo) pri označavanju, reklamiranju i prezentaciji organskih proizvoda na tržištu.

Podrška očuvanju autohtonih genetičkih resursa u poljoprivredi

Crna Gora kao članica UN i zemlja kandidat za članstvo u EU dužna je na svojoj teritoriji da sprovodi mjere očuvanja i održivog korišćenja genetičkih resursa u skladu sa međunarodnim konvencijama i principima. Zbog njihove niske produktivnosti, očuvanje i održivo korišćenje autohtonih populacija zahtijeva odgovarajuću finansijsku podršku iz budžeta. Očuvanje i održivo korišćenje genetičkih resursa u poljoprivredi je od suštinskog značaja za održivi razvoj poljoprivredne proizvodnje, sigurnost hrane, prilagođavanje klimatskim promjenama, kao i za društveno-ekonomski razvoj i dobrobit ruralnih područja. Stimulisanjem poljoprivrednih gazdinstava da gaje genetičke resurse doprinosi se očuvanju ukupnog biodiverziteta i očuvanju i održivom korišćenju ugroženih autohtonih vrsta/sorti/rasa. Ova podrška realizuje se u biljnoj i stočarskoj proizvodnji.

5.3. Mjere u okviru IPARD programa

Ovim Programom finansiraće se investicije u modernizaciju poljoprivrednih gazdinstava, unaprijeđenje postojećih i izgradnju novih prerađivačkih kapaciteta, unaprijeđenje ruralne infrastrukture, u seoski turizam i zasnivanje i zastitu šuma. Cilj ovih mjera je poboljšanje konkurentnosti proizvodnje, povećanje dodatne vrijednosti proizvoda, otvaranje novih radnih mjesta, poboljšanje uslova života u ruralnim područjima, podrška organskoj proizvodnji i njeno povezivanje sa turizmom, poboljšanje ruralne infrastrukture itd. Do sada su akreditivane sljedeće mjere:

Mjera 1: Investicije u fizički kapital poljoprivrednih gazdinstava - Ova mjera namjenjena je za podršku primarnoj proizvodnji, i koja pored unaprjeđenja poljoprivrednih gazdinstava, podizanje nivoa konkurentnosti i potpunog usklađivanja sa EU standardima, ima za cilj i jačanje položaja poljoprivrednika u lancu proizvodnje hrane i pružanje podrške mladim poljoprivrednicima. Ovom mjerom podržava se izgradnja, proširenje i rekonstrukcija objekata; nabavka namjenske opreme i mehanizacije; nabavka sistema za navodnjavanje; nabavka sadnog materijala za višegodišnje zasade i investicije u poboljšanje kvaliteta zemljišta.

Mjera 3: Investicije u fizički kapital vezano za preradu i marketing poljoprivrednih i proizvoda ribarstva - Ova mjera namjenjena je podršci u prerađivačke kapacitete i ima za cilj unaprjeđenje subjekata u poslovanju hranom, kako bi isti ispunili EU standarde u pogledu bezbjednosti hrane i imali mogućnost nesmetanog stavljanja proizvoda na tržište. Ovom mjerom podržava se izgradnja, rekonstrukcija i opremanje objekata za prijem, preradu, i skladištenje proizvoda; kupovina namjenske opreme i mehanizacije; uređenje infrastrukture; izgradnja, rekonstrukcija i opremanje postrojenja za proizvodnju energije iz obnovljivih izvora; investicije u opremanje sistema za štednju energije, zaštitu životne sredine, opremu i sredstva za ponovnu preradu repromaterijala i preradu, tretman i odlaganje otpada i nusproizvoda.

Mjera 6: Investicije u javnu ruralnu infrastrukturu - Ova mjera namjenjena je za unaprjeđenje infrastrukture u ruralnim područjima sa ciljem da se olakša razvoj zajednice i poslovanja i porast zapošljavanja u ruralnim područjima.

Mjera 7: Diverzifikacija gazdinstva i razvoj poslovanja - Ova mjera namjenjena je podršci investicijama usmjerenih na razvoj ruralnog turizma, preradu na gazdinstvu i razvoj zanata.

Mjera 4: Agro-ekološke-klimatske mjere i mjere organske proizvodnje - Ove mjere imaju za cilj da doprinesu sprovođenju Zelene agende za Zapadni Balkan omogućujući održivi razvoj poljoprivrede i ruralnih područja i doprinesu ublažavanju klimatskih promjena i prilagođavanju poljoprivrede. Ove mjere biće usmjerene na organsku poljoprivredu, adekvatno upravljanje planinskim pašnjacima i očuvanje autohtonih genetičkih resursa. Akreditacija ove mjere je u toku.

5.4. Mjere podržane od starne Fonda za zaštitu životne sredine

Ovim mjerama se pruža podrška poljoprivrednim praksama koje su usmjerene ka zaštiti biodiverziteta i očuvanje autohtonih genetičkih resursa u poljoprivredi, kao i podrška udruženjima i organizacijama proizvođača, kooperativama, formiranju klastera, edukaciji itd.

5.5. Ostale mjere podrške

U okviru drugih javnih poziva organskim proizvođačima se dodjeljuje dodatnih 10% podrške, a koja se odnosi na nabavku mehanizacije, opreme, sistema za navodnjavanje, sjemenskog i sadnog materijala, izgradnju bunara, adaptaciju objekata itd.)

6. INSTITUCIJE VAŽNE ZA PODRŠKU ORGANSKOM SEKTORU

Institucije koje podržavaju organski sektor igraju ključnu ulogu u razvoju i promociji crnogorske organske proizvodnje. One učesnicima u organskom sektoru pružaju značajne usluge, od edukacije i savjetovanja proizvođača do sertifikacije proizvoda i promocije na tržištu. Osim toga doprinose povezivanju proizvođača, prerađivača, trgovaca i drugih sudionika u vredonosnom lancu. Važna su podrška naučnim istraživanjima u području organske proizvodnje, a omogućavaju i lakši pristup fondovima i drugim vidovima podrške za razvoj organske proizvodnje. Najvažnije institucije koje podržavaju organski sektor u Crnoj Gori su:

Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede igra ključnu ulogu u razvoju i promociji organske proizvodnje u zemlji. Svojim programima i mjerama podržava cjelokupan sektor organske proizvodnje, čime se osigurava kvalitet organskih proizvoda i njihovu dostupnost na tržištu. Takođe, podstiče proizvođače na prelazak na organsku proizvodnju.

Biotehnički fakultet Univerziteta u Crnoj Gori (BTF) je vodeća visokoobrazovna i naučnoistraživačka institucija u oblasti poljoprivrede, koja edukuje mlade ljude, kreira i primjenjuje nova znanja za potrebe dugoročno održivog razvoja crnogorske poljoprivrede i ruralnih područja. Saradnici BTF-a sprovode brojna istraživanja usmjerena na prilagođavanje organskih proizvodnih sistema specifičnim uslovima Crne Gore, proučavanje sorti otpornih na bolesti i štetočine, ishranu biljaka u organskim sistemima proizvodnje itd. Značajan dio naučnoistraživačkog rada posvećen je proučavanju agrobiodiverziteta i njegove uloge u održivim poljoprivrednim sistemima. Saradnici BTF-a usko saraduju sa poljoprivrednim proizvođačima u cilju rješavanja praktičnih problema i unapređenja proizvodnje. Pored toga BTF je angažovan u izradi važnih strateških dokumenata u oblasti poljoprivrede, studija, sektorskih analiza, a uključen je i u realizaciju velikog broja budžetskih programa, obukama farmera itd.

Privredna komora Crne Gore, kao krovna institucija koja zastupa interese svih privrednih subjekata, ima važnu ulogu u podršci razvoja organske proizvodnje. Komora povezuje organske proizvođače sa drugim relevantnim akterima, kao što su prerađivači, distributeri, trgovci, istraživačke institucije i nevladine organizacije. Komora aktivno promovise organske proizvode na domaćem i međunarodnom tržištu, organizuje sajmove i druge promotivne aktivnosti. Na taj način doprinosi povećanju prepoznatljivosti i konkurentnosti crnogorskih organskih proizvoda.

Lokalne samouprave pružaju značajnu podršku organskom sektoru u Crnoj Gori kroz ustupanje vlastitih administrativnih kapaciteta (terenska i administrativna kontrola). Osim toga, iz vlastitog budžeta daju podršku organskim proizvođačima sa svoje teritorije, organizuju poljoprivredne sajmove, pružaju informacije o stanju poljoprivrede u svojoj opštini i smjernice za bući razvoj. Tijesno saraduju sa drugim državnim institucijama iz oblasti poljoprivrede (MPŠV, UBHVFP, Javna veterinarska ustanova itd.)

Fond za inovacije Crne Gore predstavlja važnog partnera u razvoju crnogorske poljoprivrede. Njegova primarna uloga je podsticanje inovativnosti i razvoja novih tehnologija. U kontekstu organske proizvodnje, ovaj fond može obezbijediti bespovratna sredstva za finansiranje projekata koji se bave razvojem novih metoda u organskoj, a podržava i komercijalizaciju inovativnih

proizvoda i usluga, čime se otvaraju nova tržišta i povećava konkurentnost. Fond podržava saradnju između poljoprivrednih proizvođača i naučnih institucija kako bi se razvila nova znanja i tehnologije.

IPARD (Instrument za pretpristupnu pomoć za ruralni razvoj) je program koji značajno doprinosi razvoju crnogorske poljoprivrede. Program razvoja poljoprivrede i ruralnih područja Crne Gore u okviru IPARD III 2021-2027 izrađen je na bazi strateških i drugih dokumenata vezanih za poljoprivredu i ruralni razvoj, kao i na osnovi socioekonomske i SWOT analize crnogorske poljoprivrede i ruralnih područja. IPARD III program je finansiran od strane Evropske unije i pruža značajnu finansijsku podršku poljoprivrednim proizvođačima.

MIDAS projekat (Institucionalni razvoj i jačanje poljoprivrede Crne Gore) je imao značajan uticaj na razvoj organske proizvodnje u Crnoj Gori. Iako je primarni cilj projekta bio jačanje poljoprivrednih institucija i priprema za pristupanje Evropskoj uniji, MIDAS je takođe pružio značajnu podršku sektoru organske proizvodnje koja se ogledala u finansijskoj podršci za nabavku opreme za preradu, čuvanje i pakovanje proizvoda, kao i za adaptaciju postojećih objekata. Ovakve investicije su unaprijedile uslove proizvodnje i omogućile bolju konkurentnost organskih proizvoda na tržištu. Značajnu ulogu imao je i u povezivanju poljoprivrede i ruralnog turizma, što je imalo naročite benefite za proizvođače organske hrane. Ova sinergija omogućava direktnu prodaju proizvoda turistima i razvoj agroturizma.

Međunarodni fond za razvoj poljoprivrede (IFAD) ima važnu ulogu u podršci razvoju organske proizvodnje u Crnoj Gori. Kao specijalizovana agencija UN-a usmjerena na smanjenje ruralnog siromaštva, IFAD je prepoznao potencijal organske poljoprivrede kao alata za unapređenje održivosti, povećanje prihoda poljoprivrednika i očuvanje prirodnih resursa. IFAD obezbjeđuje finansijska sredstva za projekte koji promovišu organsku proizvodnju. Ta sredstva se koriste za investicije u poljoprivredna gazdinstva (oprema za preradu, skladištenje i pakovanje, kao i adaptacija postojećih objekata za potrebe organske proizvodnje), razvoj infrastrukture (izgradnja ili unapređenje putne infrastrukture, sistema za navodnjavanje i drugih infrastrukturnih projekata koji su neophodni za razvoj organske proizvodnje) i podršku organizacijama proizvođača (formiranje i jačanje klastera itd.).

SWG (Stalna Radna Grupa za Regionalni Ruralni Razvoj), kao platforma za umrežavanje i regionalnu saradnju u oblasti poljoprivrede i ruralnog razvoja, pomogla je da se unaprijedi poljoprivredna politika i stvore povoljniji uslovi za razvoj organske proizvodnje u Crnoj Gori. SWG u kontinuitetu pruža crnogorskoj poljoprivredi značajnu ekspertsku pomoć za izradu zakonske legislative, strategija, akcionih planova, sektorskih studija itd. Pored toga, organizuje radionice, obuke i studijske posjete u zemlje regiona i Evropske unije za sve učesnike u sektoru za organsku proizvodnju. Veoma značajnu ulogu ima u povezivanju poljoprivrednih proizvođača, prerađivača, istraživačkih institucija, nevladinih organizacija i državnih institucija, što doprinosi boljoj koordinaciji i efikasnijoj podršci sektoru organske proizvodnje.

FAO (Organizacija za hranu i poljoprivredu Ujedinjenih nacija) pruža veliku podršku promociji i razvoju organske proizvodnje širom sveta. Kao specijalizovana agencija UN-a za hranu i poljoprivredu, FAO pruža sveobuhvatnu podršku u razvoju održivih i ekološki prihvatljivih poljoprivrednih sistema, gdje organska proizvodnja predstavlja jedan od prioriteta. Ova organizacija podržava izradu strateških dokumenata, pomaže usklađivanje politike poljoprivrede i ruralnog razvoja sa standardima EU; sprovodi razne pilot-projekt u oblasti organske proizvodnje, pruža različite vidove ekspertske podrške za poljoprivrednike, savjetnike, inspektore i druge aktere u oblasti organske proizvodnje, organizuje studiska putovanja za organske proizvođače itd.

TAIEX (Instrument Evropske komisije za tehničku pomoć i razmjenu informacija) ima značajnu ulogu u podršci razvoju organske proizvodnje u Crnoj Gori. Kao instrument koji omogućava direktnu razmjenu znanja i iskustva između zemalja članica EU i zemalja kandidata, TAIEX je pružio konkretnu pomoć u usklađivanju crnogorskog zakonodavstva i prakse sa evropskim standardima u oblasti organske proizvodnje.

Twining projekti su se pokazali veoma korisni u procesu usklađivanja crnogorskog zakonodavstva sa standardima Evropske unije, posebno u oblasti poljoprivrede. Kroz direktnu saradnju sa stručnjacima iz država članica EU, Crna Gora je imala priliku da preuzme najbolje prakse i da izgradi svoje kapacitete za razvoj i kontrolu organske proizvodnje. Kroz EU Twinning projekta „Jačanje kapaciteta u sektoru poljoprivrede i ruralnog razvoja za implementaciju Zajedničke poljoprivredne politike u Crnoj Gori“ u periodu 2024-2026 eksperti iz EU će MPŠV-u pružiti stručnu podršku u oblasti izgradnje kapaciteta, implementacije i kontrole mjera ruralnog razvoja, unakrsne usklađenosti (pojačano uslovljavanje) i organske proizvodnje, šeme kvaliteta, pčelarstva, maslinarstva i zajedničke organizacije tržišta.

Mediterranska organska poljoprivredna mreža (MOAN) predstavlja ključnu platformu za razmjenu znanja, iskustava i najboljih praksi u oblasti organske poljoprivrede u mediteranskom regionu. Ova mreža je sastavljena od partnera iz 24 zemlje, ima za cilj da podstakne razvoj održive organske poljoprivrede i promoviše njene prednosti. Ova mreža omogućava direktnu komunikaciju i saradnju između različitih aktera, što je ključno za razvoj sektora. MOAN pruža stručnu podršku donosiocima odluka i utiče na oblikovanje poljoprivrednih politika koje favorizuju organsku proizvodnju.

7. STRATEŠKI CILJEVI, MJERE ZA IMPLEMENTACIJU I KLJUČNI INDIKATORI USPJEŠNOSTI

Organski sektor u Crnoj Gori predstavlja značajan potencijal za ekonomski rast, ekološku održivost, ublažavanje posljedica klimatskih promjena i poboljšanje javnog zdravlja. Imajući u vidu činjenicu da interesovanje za ovim vidom proizvodnje raste, pored već postojećih mjera, potrebno je ovaj sektor dodatno prodržati. Zbog toga je veoma važno kreirati takve mjere koje bi doprinijele da se na tržištu prepozna dodatna vrijednost domaćih organskih proizvoda, a što bi vodilo daljem povećanju broja organskih proizvođača i površina pod organskom proizvodnjom. Ovaj strateški plan biće realizovan kroz 4 strateška cilja, 15 mjera i veliki broj akcija za njihovu implementaciju. Njegovom realizacijom bi se uklonile prepreke koje trenutno sprečavaju rast i razvoj organske proizvodnje i dali novi podsticaji za održivi razvoj proizvodnje organske hrane i prerađivačke industrije. Realizacija ovog strateškog plana zahtijeva koordinisanu akciju svih učesnika u lancu vrijednosti, uključujući institucije na državnom nivou, lokalne samouprave, poljoprivredne proizvođače, prerađivače, trgovinske lance, nevladine organizacije, međunarodne donatore itd.

Strateški cilj 1: Proizvodnja i prerada

Povećanje obima organske proizvodnje i razvoj prerađivačkih kapaciteta predstavlja ključni korak u razvoju organske poljoprivrede u Crnoj Gori. Na taj način bi Crna Gora postala poznata u u regionu po proizvodnji i izvozu visokokvalitetnih organskih proizvoda.

Cilj: Povećati obim organske proizvodnje i prerade kako bi se zadovoljila rastuća potražnja potrošača za organskim proizvodima uz istovremeno očuvanje prirodnih resursa i biodiverziteta i održiv razvoj ruralnih područja.

Za realizaciju ovog strateškog cilja definisane su sljedeće mjere:

Mjera 1a: Podrška proizvođačima

Mjera 1b: Podrška prerađivačkom sektoru

Mjera 1c: Podrška razvoju ruralnih područja

Indikatori uspješnosti do 2029. godine u odnosu na 2024. godinu:

- Sertifikovane površine pod organskom proizvodnjom povećane na 1.500 ha, a površine za sakupljanje samoniklog ljekovitog bilja i šumskih plodova na 150.000 ha
- Broj organskih proizvođača povećan na 750

- Rast prosječnih prinosa u biljnoj proizvodnji za 20%
- Organska proizvodnja u stočarstvu povećana za 20%
- Povećan broj domaćih organskih proizvoda na tržištu
- Proizvođači imaju pristup potrebnim inputima i uslugama

Strateški cilj 2: Razvoj i promocija tržišta

Crna Gora posjeduje izvanredne prirodne uslove za proizvodnju visokokvalitetnih organskih proizvoda. Međutim, da bi se ovaj potencijal u potpunosti iskoristio, potrebno je poduzeti niz strateških koraka usmjerenih na razvoj i promociju tržišta organskih proizvoda. Pronalaženje tržišta za organske proizvode predstavlja veliki izazov, posebno za male proizvođače, zbog malog obima njihove proizvodnje i nedovoljne razvijene distributivne mreže. Razvoj tržišta organskih proizvoda predstavlja značajnu priliku za održivi ekonomski rast i poboljšanje prehrambene sigurnosti. Međutim, ovaj proces zahtijeva niz koordiniranih aktivnosti koje će obuhvatiti različite aspekte poljoprivrede, prerađivačke, marketinga i javnih politika.

Cilj: Razvijati domaće tržište organskih proizvoda kroz podizanje javne svijesti o benefitima organske hrane, organizovanje edukativnih radionica i markentiških kampanja, širenje kanala prodaje, jačanje distributivne logistike i poboljšanje pristupa tržištima.

Za realizaciju ovog strateškog cilja definisane su sljedeće mjere:

Mjera 2a: Promocija organskih proizvoda

Mjera 2b: Podrška učešća organskih proizvođača, prerađivača i trgovaca na sajmovima, izložbama i promotivnim događajima radi predstavljanja svojih proizvoda

Mjera 2c: Podrška brendiranju organskih proizvoda kao visokokvalitetnih i autentičnih

Mjera 2d: Podrška uspostavljanju i promovisanju direktnih kanala prodaje za organske proizvode

Mjera 2e: Olakšavanje administrativnih procedura

Indikatori uspješnosti do 2029. godine u odnosu na 2024. godinu:

- Rast svih pokazatelja od minimalno 5% godišnje
- Nacionalni logo za organsku proizvodnju sve poznatiji na nacionalnom tržištu
- Povjerenje u domaće organske proizvode raste
- Povećan broj prodajnih mjesta za organske proizvode

Strateški cilj 3: Propisi, sertifikacija i kontrola, politike

Jedan od ključnih faktora za uspješan razvoj tržišta organskih proizvoda je postojanje jasnog, transparentnog i efikasnog zakonskog okvira, sertifikacije i kontrole. Takav sistem povećava povjerenje potrošača, proizvođača i trgovaca da su proizvodi zaista proizvedeni po metodama organske proizvodnje.

Cilj: Poboljšati politike i regulatorne okvire koji podstiču rast organskog sektora, jačaju povjerenje potrošača u organski sistem i osiguravaju da proizvodi na tržištu budu proizvedeni po istim pravilima kao u EU.

Za realizaciju ovog strateškog cilja definisane su sljedeće mjere:

Mjera 3a: Kontinuirana harmonizacija sa zakonodavstvom EU

Mjera 3b: Izrada baze proizvođača i sertifikovanih organskih proizvoda i uspostavljanje metodologije za prikupljanja podataka o organskoj proizvodnji

Mjera 3c: Unapređenje kontrolnog sistema i jačanje kapaciteta kontrolnih tijela

Indikatori uspješnosti do 2029. godine u odnosu na 2024. godinu:

- Organska regulativa usklađena sa organskom regulativom EU
- Nacionalno kontrolno tijelo je akreditovano za izvoz i priznato od EU
- Uspostavljena baza ovlašćenih kontrolnih tijela
- Pojačan inspeksijski nadzor organskih proizvoda na tržištu
- Uspostavljen centralizovani registar svih organskih proizvoda, proizvođača i prerađivača

Strateški cilj 4: Istraživanje, obrazovanje, obuka i savjetodavne usluge

Uspostavljanje uspješnog sektora organske proizvodnje zahtijeva kontinuirano ulaganje u znanje i vještine svih aktera u lancu vrijednosti. Kroz istraživanje, obrazovanje, obuku i savjetodavne usluge u oblasti organske proizvodnje stvaraju se osnovi za inovacije, povećanje produktivnosti i kvaliteta proizvoda.

Cilj: Podrška istraživanju i inovacijama u sektoru organske proizvodnje radi tehnološkog unapređenja organske poljoprivrede, povećanja produktivnosti i kvaliteta organskih proizvoda.

Za realizaciju ovog strateškog cilja definisane su sljedeće mjere:

Mjera 4a: Povećanje nivoa znanja o organskoj proizvodnji; uključivanje organske proizvodnje u formalno obrazovanje

Mjera 4b: Podrška istraživanjima i inovativnim programima kroz saradnju poljoprivrednika, savjetodavnih i naučnih organizacija

Mjera 4c: Ojačati ulogu savjetodavnih službi kroz uspostavljanje programa licenciranja savjetodavaca (Sistemi znanja i inovacija u poljoprivredi, AKIS)

Mjera 4d: Jačanje međunarodne saradnje

Indikatori uspješnosti do 2029. godine u odnosu na 2024. godinu:

- Uspostavljen sistem redovne obuke za proizvođače, prerađivače, potrošače, savjetodavce, kontrolore i inspektore sa ciljem praćenja propisa i najnovijih trendova u oblasti organske proizvodnje
- Povećan broj inovativnih projekata za razvoj novih proizvoda i tehnologija u organskoj proizvodnji, kao i njihovu primjenu u praksi
- Savjetodavne sužbe aktivne u pružanju podrške organskim proizvođačima na svim nivoima, od početne konverzije do unapređenja postojeće proizvodnje
- Akteri u oblasti organske proizvodnje uključeni u međunarodne projekte i inicijative

8. AKCIONI PLAN

Strateški cilj 1: Proizvodnja i prerada

Mjera	Opis mjere	Izvor finansiranja	Odgovornost	Podrška	Period realizacije
1a	Direktna plaćanja po jedinici proizvodnje Bespovratna sredstva za nabavku organskih sjemena, sadnica i drugih inputa Podrška mladim poljoprivrednicima, mladim poljoprivrednicima početnicima i ženama (dodatne beneficije, prioritet u tokom rangiranja aplikacija) Pomoć u pristupu EU fondovima Podrška u procesu sertifikacije po uzoru na evropske zemlje Podrška uvođenju grupne sertifikacije za manje proizvođače Podrška za prelazak na organsku proizvodnju Podrška uzgoju biljnih i animalnih genetičkih resursa u sistemu organske proizvodnje Podrška proizvodnji sertifikovanog organskog sjemena i sadnog materijala Podrška formiranju klastera radi zajedničke promocije, razvoja novih proizvoda i efikasnije distribucije. Omogućavanje prioritnog i dugoročnog zakupa poljoprivrednog zemljišta u državnom vlasništvu	Agrobudžet IPARD Lokalne samouprave	MPŠV	FAO IFAD	Kontinuirano
1b	Podrška proizvođačima putem grantova i povoljnih kredita za investicije u prerađivačke kapacitete Uvesti garantne fondove za lakši pristup kreditima za mala i srednja preduzeća koja se bave preradom organske hrane Uvesti poreske olakšice za investicije u prerađivačke kapacitete i za zapošljavanje novih radnika	Agrobudžet IPARD	MPŠV	MIDAS	Kontinuirano
1c	Podrška razvoju infrastrukture (izgradnja i održavanje puteva, unapređenje telekomunikacione infrastrukture, izgradnja vodovoda i kanalizacije itd.) Integrisanje organske proizvodnje u nacionalnu poljoprivrednu politiku Podrška projektima koji doprinose razvoju ruralnih područja (izgradnja infrastrukture, razvoj turizma ili preduzetništva) Podrška projektima koji doprinose očuvanju prirodnih resursa Podrška i drugim aktivnostima koje doprinose zaustavljanju iseljavanja i depopulacije sela	Agrobudžet IPARD IFAD	MPŠV	EU grantovi Ministarstvo ekologije, održivog razvoja i razvoja sjevera Fond za inovacije Eko-fond	Kontinuirano

Strateški cilj 2: Razvoj i promocija tržišta

Mjera	Opis mjere	Izvor finansiranja	Odgovornost	Podrška	Period realizacije
2a	Promotivne kampanje (mediji, društvene mreže, događaji, publikacije, radionice, degustacije) za prioritetne grupe potrošača i za specifične proizvode i aktivnosti sa ciljem podizanja svijesti o važnosti kupovine i korištenja organske hrane Organizovanje sajмова, konferencija, poslovnih foruma i drugih događaja koji će povezati proizvođače, prerađivače, trgovce, hotele, restorane i potrošače Podrška proizvođačima i maloprodajnim lancima za marketing i promociju organskih proizvoda Sprovođenje redovnih kampanja informisanja potrošača Podrška označavanju i pakovanju organskih proizvoda Promovisanje domaćih organskih proizvoda na stranom tržištu	Agrobudžet Privredna komora Lokalne samouprave	MPŠV Lokalne samouprave	FAO SWG Univerzitet Crne Gore	Kontinuirano
2b	Organizovanje sajma organske proizvodnje u Crnoj Gori, kao i uključivanje organske proizvodnje u postojeće poljoprivredne sajmove Pokriće cjelokupnih troškova učešća crnogorskih proizvođača na međunarodnim sajmovima i konferencijama organske hrane Podrška marketingu i promociji crnogorskih organskih proizvoda na međunarodnim sajmovima i izložbama	Agrobudžet Privredna komora Lokalne samouprave	MPŠV Lokalne samouprave		Kontinuirano
2c	Podrška razvoju novih proizvoda sa dodatnom vrijednošću Kreiranje brenda za crnogorske organske proizvode Promovisanje tradicionalnih crnogorskih proizvoda u organskoj verziji	Agrobudžet EU grantovi Fond za inovacije			Kontinuirano
2d	Podrška uspostavljanju i promociji direktnih kanala prodaje organskih proizvoda Uspostaviti regionalne centre za preradu i distribuciju organskih proizvoda Podržati tržišnu integraciju organskih farmi Uspostavljanje on-line prodaje po uzoru na neke druge oblasti poljoprivrede Uključiti organske proizvode u postojeće šeme školske ishrane Promovisanje potrošnje organskih proizvoda među domaćim stanovništvom Povezivanje organske proizvodnje sa ruralnim, eko i zdravstvenim turizmom Davanje prioriteta organskim proizvodima u javnim nabavkama Sprovoditi redovna istraživanja tržišta kako bi se identifikovali potencijalni kupci i trendovi u potražnji za organskim proizvodima Stvaranje posebnih kutaka za organske proizvode u supermarketima	Agrobudžet Lokalne samouprave	MPŠV	MIDAS FAO Ministarstvo ekologije, održivog razvoja i razvoja sjevera Univerzitet Crne Gore Ministarstvo prosvjete, nauke i inovacija Ministarstvo zdravlja Institut za javno zdravlje	Kontinuirano
2e	Smanjiniti administrativne barijere prilikom uvoza i izvoza organskih proizvoda Uspostaviti zakonske osnove za zvaničnu prodaju organskih proizvoda na kućnom pragu		MPŠV UBHVFP Uprava carina		Kratkoročno

Strateški cilj 3: Propisi, sertifikacija i kontrola, politike

Mjera	Opis mjere	Izvor finansiranja	Odgovornost	Podrška	Period realizacije
3a	Uskladiti nacionalne propise sa propisima Evropske unije kako bi se olakšao pristup evropskom tržištu i osigurao visok kvalitet proizvoda		MPŠV UBHVFP	MOAN TAIEX SWG Twining program	2025-2027.
3b	Uspostaviti sistem i metodologiju za prikupljanje i obradu podataka Obezbijediti usklađenost sa nacionalnim i međunarodnim standardima Obezbijediti zaštitu podataka		MPŠV	MONSTAT TAIEX	Kontinuirano
3c	Uvesti jednostavnu i transparentnu proceduru sertifikacije koja će biti pristupačna svim proizvođačima Jačanje kapaciteta institucija zaduženih za organsku proizvodnju Uspostaviti registar ovlašćenih kontrolnih tijela za kontrolu i sertifikaciju Podsticati kontrolna tijela iz EU da se uključe u sertifikaciju organske proizvodnje u Crnoj Gori, što će voditi bržem usvajanju standarda Podrška nacionalnom kontrolnom tijelu za proširenje obima akreditacije za izvoz organskih proizvoda kako bi bilo priznato od strane EU Osiguranje efikasne kontrole kvaliteta organskih proizvoda na tržištu Osigurati da svi organski proizvodi u Crnoj Gori budu proizvedeni i kontrolisani u skladu sa EU standardima Obezbijediti dovoljan broj laboratorija i inspektora za efikasnu kontrolu kvaliteta organskih proizvoda	Agrobudžet MIDAS	MPŠV UBHVFP	MOAN TAIEX SWG Twining program	Kontinuirano

Strateški cilj 4: Istraživanje, obrazovanje, obuka i savjetodavne usluge

Mjera	Opis mjere	Izvor finansiranja	Odgovornost	Podrška	Period realizacije
4a	Organizovati obuke, seminare, radionice, konferencije, studijska putovanja i druge edukativne događaje za poljoprivrednike, savjetodavce, istraživače i druge učesnike u sektoru organske proizvodnje o principima organske proizvodnje, savremenim tehnologijama prerade, standardima kvaliteta i sigurnosti hrane Organizovati redovne tematske događaje između istraživača, savjetnika i proizvođača Pripremiti i distribuirati priručnike, brošure, video materijale i druge edukativne materijale o organskoj proizvodnji Organizovati nacionalne promotivne kampanje o prednosti organske proizvodnje, organskih proizvoda i promocija nacionalnog znaka za organske proizvode Uspostaviti obavezno obrazovanje mladih poljoprivrednika Uspostaviti obrazovanje učenika osnovnih i srednjih škola (ljetnje škole, posjete organskim farmama itd.)	Agrobudžet Lokalne samouprave	MPŠV Savjetodavne službe Lokalne samouprave	Privredna komora FAO SWG Univerzitet Crne Gore Ministarrstvo prosvjete, nauke i inovacija	Kontinuirano
4b	Podržati inovacije u organskoj proizvodnji i njihovu primjenu u praksi (razvoj novih proizvoda i tehnologija za preradu organskih proizvoda) Podrška izgradnji laboratorija za potrebe kontrole i razvoj inovativnih tehnologija Veća državna podrška u vidu bespovratnih sredstava univerzitetima, institutima, privatnom sektoru, start-up kompanijama i nevladinim organizacijama za inovativne projekte u oblasti organske poljoprivrede (nove sorte, agrotehničke mjere, zaštita bilja, prerada, precizna poljoprivreda, korišćenje obnovljivih izvora energije, uspostavljanje odgovarajućih digitalnih platformi) Podrška korišćenju obnovljivih izvora energije Podsticati poljoprivrednike da koriste alate pametne poljoprivrede kako bi uštedeli resurse i povećali produktivnost Uvesti redovna istraživanje tržišta i potrošačkih preferencija	Agrobudžet	MPŠV	EU grantovi IPARD Fond za inovacije Ministarstvo prosvjete, nauke i inovacija Univerzitet Crne Gore MIDAS FAO	Kontinuirano
4c	Intenzivnije učešće savjetodavnih službi, univerziteta, domaćih i međunarodnih stručnjaka, renomiranih institucija i organizacija iz oblasti organske proizvodnje u cilju uspostavljanja mreže za transfer znanja Obučiti savjetodavce za pružanje specijalizovanih usluga poljoprivrednicima za prelazak na organsku proizvodnju Omogućiti proizvođačima besplatne ili subvencionisane konsultantske usluge u oblasti razvoja poslovanja, marketinga, finansija i pravnih pitanja		MPŠV Savjetodavne službe	Univerzitet Crne Gore TAIEX SWG	Kontinuirano
4d	Uspostaviti saradnju sa međunarodnim organizacijama i institucijama u oblasti organske proizvodnje, naročito iz zemalja koje imaju razvijen sektor organske proizvodnje.			SWG MOAN EU grantovi	Kontinuirano

Aneksi

Aneks 1 : SWOT analiza organskog sektora u Crnoj Gori

Prednosti	Slabosti
- Bogastvo prirodnih resursa (čist vazduh, netaknuta priroda i nezagađeno zemljište)- Rastuća potražnja za organskim proizvodima, kako na domaćem tako i na inostranom tržištu- Bogat agrobiodiverzitet (dostupnost brojnih sorti, vrsta i rasa autohtonih populacija gajenih biljaka i životinja)- Evidentiran interes proizvođača za organskom hranom- Mogućnost povezivanja sa eko, zdravstvenim i ruralnim turizmom- Troškovi kontrole i sertufikacije podržani od strane MPŠV-a- Organska proizvodnja uključena u formalno obrazovanje- Prepoznat potencijal organske proizvodnje na državnom nivou (unaprijeđene i raznovrsne mjere državne podrške)	- Relativno malo učešće u ukupnoj poljoprivrednoj proizvodnji- Nizak nivo znanja i vještina kod proizvođača- Nedostatak adekvatnih prerađivačkih kapaciteta- Nekonkurentnost i teškoće u plasmanu proizvoda, kako na lokalnom tako i inostranom tržištu- Nepovoljni georafski trendovi (depopulacija i starenje ruralnih područja)- Nedostatak radne snage- Nedostatak organskih inputa- Loša infrastruktura u ruralnim područjima- Nerazvijena savjetodavna služba za organsku proizvodnju- Slaba kupovna moć stanovništva- Nedostak edukacije potrošača, slaba promocija i marketing- Nedostatak kvalitetnih formi udruživanja i nedovoljna zainteresovanost za udruživanje- Nedostatak inicijativa za uvođenje organskih obroka u državne ustanove- Ne postoji sveobuhvatna nacionalna strategija za organsku proizvodnju
Mogućnosti	Prijetnje
- Konstantan rast globalnog tržišta organske hrane- Ulaganje u tehnološko opremanje i razvoj prerađivačkog sektora- Brendiranje proizvodnje zasnovane na kvalitetu i autentičnosti proizvoda- Razvoj novih, inovativnih organskih proizvoda za specifičnu tražnju- Veća podrška mladim poljoprivrednicima i ženama za uključivanje u organsku proizvodnju- Podrška za prelazak iz konvencionalne u organsku proizvodnju- Integracija organske proizvodnje i turističke ponude- Jačanje marketinga organskih proizvoda- Jačanje savjetodavne službe i istraživanja u oblasti organske proizvodnje- Povećanje korišćenja IPARD sredstava, kao i drugih izvora finansiranja- Podrška uspostavljanju grupne sertifikacije sa ciljem smanjenja troškova kontrole i sertifikacije- Razvoj inovativnih programa za organsku proizvodnju- Veća podrška na lokalnom nivou	- Jaka konkurencija sa drugih tržišta, naročito iz razvijenih zemalja- Sve veća prijetnja klimatskih promjena- Visoki troškovi inputa- Dalja depopulacija ruralnih područja- Nove bolesti i štetočine- Nezainteresovanost mlađe populacije za organsku proizvodnju- Fluktuacija cijena organskih proizvoda- Nelojalna konkurencija (promovisanje proizvoda kao organski, iako to nijesu)- Nepostojanje sardnje između subjekata u okviru lanca vrijednosti- Neusklađenost za EU standardima- Previše administrativnih procedura- Nedovoljna koordinacija i podrška institucija

Aneks 2 : Harmonizacija zakonske legislative u oblasti organske proizvodnje

Naziv pravnog akta	Rok za donošenje	Relevantne EU Regulative
Pravilnik o bližim uslovima za biljnu i stočarsku organsku proizvodnju	2025/II	32018R0848 [P] 32020R0427 [P] 32021R0716 [P]
Pravilnik o bližim uslovima za preradu, pakovanje, transport i skladištenje organskih proizvoda;	2025/II	32018R0848 [P]
Pravilnik o načinu i metodologiji vršenja stručne kontrole u organskoj proizvodnji	2025/III	32018R0848 [P] 32021R1691 [P] 32023R0207 [P] 32021R1006 [P]
Pravilnik o bližim uslovima za uvoz i izvoz organskih proizvoda	2025/IV	32018R0848 [P] 32023R1202 [P] 32023R0186 [P] 32022R2047 [P] 32022R2049 [P] 32021R2325 [P] 32021R2306 [P] 32021R2307 [P] 32021R2305 [P]
Pravilnik o sadržaju i veličini znaka organske proizvodnje	2025/IV	32018R0848 [P] 32021R0642 [P]
Pravilnik o bližim uslovima organske proizvodnje životinja akvakulture i morskih algi	2026/II	32018R0848 [P] 32021R0716 [P]
Pravilnik o bližim uslovima o grupi subjekata u organskoj proizvodnji;	2026/IV	32018R0848 [P] 32021R0771 [P] 32021R0715 [P]
Pravilnik o bližim uslovima za proizvodnju i upotrebu neorganskih sadnica, sadnica iz prelaznog perioda i organskih sadnica i drugog biljnog reproduktivnog materijala i stavljanje na tržište biljnog reproduktivnog materijala iz organskog heterogenog materijala određenih rodova ili vrsta	2027/II	32018R0848 [P] 32022R0474 [P] 32020R0464 [P] 32020R1794 [P] 32021R1189 [P]
Pravilnik o bližim uslovima o sprovođenju službenih kontrola	2027/III	32017R0625 [P] 32018R0848 [P] 32021R0771 [P] 32021R0279 [P]

9. Skraćenice

ATCG	Akreditaciono tijelo Crne Gore (Accreditation body of Montenegro)
CAP	Zajednička poljoprivredna politika (Common Agricultural Policy)
FAO	Organizacija za hranu i poljoprivredu Ujedinjenih nacija (The Food and Agriculture)
IFAD	Međunarodni fond za razvoj poljoprivrede (International Fund for Agricultural Development)
IPARD	Instrument za pretpristupnu pomoć za ruralni razvoj (Instrument for Pre-Accession Assistance in Rural Development)
MIDAS projekat	Institucionalni razvoj i jačanje poljoprivrede Crne Gore (Institutional development and strengthening of agriculture in Montenegro)
MOAN	Mediterranska organska poljoprivredna mreža (Mediterranean Organic Agriculture Network)
MONSTAT	Uprava za statistiku Crne Gore (Directorate for Statistics of Montenegro)
MPŠV	Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede (Ministry of Agriculture, Forestry and Water Management)
SWG	Stalna Radna Grupa za Regionalni Ruralni Razvoj (Regional Rural Development Standing Working Group of South Eastern Europe)
SWOT	Analiza snaga, slabosti, prilika i prijetnji (Analysis of strengths, weaknesses, opportunities and threats)
TAIEX	Instrument Evropske komisije za tehničku pomoć i razmjenu informacija (Technical Assistance and Information Exchange)
UBHVFP	Uprave za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove (Administration for food safety, veterinary and phytosanitary affairs)

Literatura

- BMEL - Organic farming - 2030 Organic Strategy - National Strategy for 30 % Organic Food and Farming by 2030 (https://www.bmel.de/SharedDocs/Downloads/EN/Publications/Organic-Farming-in-Germany.pdf?__blob=publicationFile&v=4)
- FiBL (2018): Organic Action Plans. Development, Implementation, and Evaluation.
- IFOAM Organics International (2018): Organic 3.0;
- Izveštaj o radu sertifikacionog tijela „Monteorganica“ d.o.o. za 2023. Godinu (<https://orgcg.org/>)
- Izvoz organskih sertifikovanih proizvoda iz Crne Gore (podaci dobijeni od sertifikacionog tijela „Organska kontrola“ iz Sarajeva) (<http://www.organskakontrola.ba/>)
- Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, Ministry of Agriculture, Forestry and Water Management: Agrobudžet: Uredba o uslovima, načinu i dinamici sprovođenja mjera agrarne politike
- Nacionalna strategija održivog razvoja do 2030. godine (<https://www.gov.me/dokumenta/67dc487e-097d-41d2-8fd5-7827a19a1f5a>)
- Organic action plan - European Commission (europa.eu)
- Organic farming - action plan for the development of EU organic production (europa.eu)
- 2030 Organic Strategy - National Strategy for 30 % Organic Food and Farming by 2030
- Programa razvoja ruralnog turizma Crne Gore 2023 – 2025. godine s Akcionim planom (<https://www.gov.me/dokumenta/8c222c17-d8ff-4fe2-b5fc-d70dc7f40c8a>)
- Program razvoja zdravstvenog turizma Crne Gore 2021-2023. godine s Akcionim planom do 2023. godine (<https://www.gov.me/dokumenta/c361aa03-fc40-43b7-8e7d-9e562d42bc65>)
- Regulation (EU) 2018/848 of the European Parliament and of the Council of 30 May 2018 on organic production and labelling of organic products and repealing Council Regulation (EC) No 834/2007
- Strategija pametne specijalizacije Crne Gore 2019 - 2024 (<https://www.gov.me/dokumenta/18205a91-1afc-4eb7-a5cb-8ad5bd0b7712>)
- Strategija razvoja poljoprivrede i ruralnih područja 2023–2028 (<https://www.gov.me/dokumenta/1e9c16c3-8814-49ab-ba89-de4f60f796af>)
- Strategija razvoja turizma Crne Gore 2022. – 2025. godine s Akcionim planom (<https://www.gov.me/dokumenta/db71ea87-f50f-4aca-98ae-91d8af502816>)
- Strategija regionalnog razvoja Crne Gore za period 2023 – 2027. godine (<https://www.gov.me/dokumenta/4b0f63fd-e49d-4f0c-9f09-99426dc8d51b>)
- The Republic of Slovenia- Action plan for the Development of Organic Farming until 2027 Published by: Ministry of Agriculture, Forestry and Food (ANEK_eng.pdf (gov.si)
- https://agriculture.ec.europa.eu/farming/organic-farming/organic-action-plan_en?prefLang
- <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>
- <https://monstat.org/cg/>
- https://www.ifoam.bio/sites/default/files/2020-03/summary_organic3.0_web_1.pdf
- <https://www.gov.me/ipard/ipard-iii>
- <https://www.gov.me/>
- <https://www.gov.me/mpsv/poljoprivreda>